

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií. Katedra teritoriálních studií

Václav Drda

**Válka v severní Africe v historiografickém
podání**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Václav Drda**

Vedoucí práce: PhDr. **Tomáš Nigrin, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

DRDA, Václav. *Válka v severní Africe v historiografickém podání*. Praha, 2012. 36 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra teritoriálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Tomáš Nigrin, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce je věnována tématu války v severní Africe. Cílem je poukázat na kvalitu tvorby literárních publikací a časopiseckých článků v českém prostředí, které se severoafrickému válčíšti během druhé světové války věnují. Nejprve jsou čtenáři seznámeni s výzkumnou metodou a samotným obsahem bakalářské práce. Následuje historický úvod, který má za cíl dát čtenáři alespoň malé povědomí o průběhu severoafrických bojů. Samotná hlavní část je již věnována onomu srovnání autorské tvorby. Čtenář je seznámen s obecnými možnostmi rozdělení válečné historie, dle obsahového zaměření. Následuje část věnovaná časopisecké literatuře, která je rozdělena podle tradičního systému vojenské historie, kdy jsou články v dané složce vzájemně srovnávány. Druhá část je věnována literárním publikacím, které jsou komparovány nikoliv na základě tradičního rozdělení, ale podle časové osy, jelikož všechny publikace jsou příkladem moderní vojenské historie. Počátek časové osy je spatřován v jarní Rommelově ofenzivě v roce 1942. Konec představuje bitva u El Alameinu a ústup *Afrika Korpsu*. Závěr již představuje veškerá srovnávací zjištění, kterých bylo během výzkumu dosaženo.

Abstract

Topic of the thesis is war in North Africa. The goal is to show a quality of Czech literature (books, magazines) focused on the situation in North Africa during the Second World War. Firstly, I present the methods of my research and show a content of the thesis. Secondly, there is a historical introduction about wars in North Africa, to give some general information to the reader. The main part, as already mentioned, is about comparing the Czech writings. General possibilities of sorting the war history according to its focus have been presented. The first part, orientated to the magazines, is divided in relation with the traditional system of military history – articles are compared in its folder. The second part – comparison of publications is organized due to a time line

because all the books are examples of modern military history. The beginning of the time line is the spring Rommel's offensive in 1942. The end is demonstrated by the battle at El Alamein and a withdrawal of the Africa Corps. The conclusion contains all the knowledge about the comparisons which has been achieved during this research.

Klíčová slova

Historiografie, Rommel, El Alamein, srovnání, vojenská historie, Montgomery, Tobruk

Keywords

Historiography, Rommel, El Alamein, comparison, military history, Montgomery, Tobruk

Rozsah práce: 69 451 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

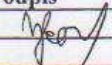

V Čáslavi dne 4. května 2012

Václav Drda

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval, jak vedoucímu bakalářského semináře doc. PhDr. Jiřímu Vykoukalovi, CSc., tak zejména vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Tomáši Nigrinovi Ph.D. za jejich cenné rady a nápomoc při tvorbě mé bakalářské práce.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Václav Drda
E-mail:	V.Drda@seznam.cz
Semestr:	SL
Akademický rok:	2011/2012
Název práce:	Válka v severní Africe v historiografickém podání
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):	SL, 2011/2012
Vedoucí bakalářského semináře:	Doc. PhDr. Jiří Vykoukal, Csc.
Vedoucí práce (není povinné):	PhDr. Tomáš Nigrin Ph.D.
Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):	Téma severoafrického bojiště je natolik obsáhlé, tudíž existuje velké množství autorů, kteří se mu věnují. Důvodem, proč jsem si vybral právě ono historiografické srovnání je, že téma války v severní Africe mi je velmi blízké. Hlavním motivem byl hrdinský boj našich československých vojáků u Tobruku a dle mého názoru stěžejní bitva 2. světové války u El Alameinu
Předpokládaný cíl (5 řádek):	Cílem práce je představit možnosti výzkumu, které jsou aplikovány v případě vojenské historie. Dále srovnat tvorbu autorů jak populárně-naučných časopiseckých článků, tak i literárních publikací. Poukázat jak na podobnosti, tak i odlišnosti v tvorbě jednotlivých autorů. Hlavní důraz je kladen na objektivitu v případě popisu bojů a života vojáků. Dnes takřka 70 let od bitvy u El Alameinu by neměli existovat v tvorbě sympatie ať už k jedné či druhé straně.
Základní charakteristika tématu (10 řádek):	Jak již bylo výše zmíněno, téma se zabývá srovnáním literatury, která je publikována na českém trhu. Ať už se jedná o zahraniční či české autory. V dnešní přeinformované době je velmi důležité pracovat s dostatečně relevantními literárními prameny, aby nedocházelo k překrucování historických faktů. Práce se snaží na základě komparace a analýzy dokázat zda zvolené časopisecké články a publikace jsou dostatečně relevantní, jak pro laickou, tak odbornou veřejnost. Nutnost, takového srovnání je dostatečně velká, jelikož válka v severní Africe je velmi populární díky svému gentlemantskému vztahu mezi vojáky a charismatu jejich velitelů.
Předpokládaná struktura práce (10 řádek):	Práce bude členěna na úvodní část, kde bude představen systém výzkumu a použitá výzkumná metoda. Další část je věnována srovnání pramenů a literárních publikací. Třetí část pojednává o historii a možnostech výzkumu vojenské historie. Součástí třetí části je dále autorské srovnání tvůrců sborníků, encyklopedií a populárně-naučných článků. Následuje obsahové srovnání všech publikací v této části, dle rozdělení podle metod výzkumu vojenské historie. Po časopisecké části následuje literární část, kde jsou předmětem srovnání monografie, biografie a autobiografie opět jak z hlediska autorského, tak obsahového. Závěr již jen shrnuje veškeré oběšené poznatky.
Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):	Dal McGuirk, Rommelova armáda v Africe (Praha: BETA-Dobrovský a Ševčík, 2002), str.

Paul Carell - Lišky pouště Winston S. Churchill - Druhá světová válka Maurice Philip Remy - Mýtus Rommel Edwin P. Hoyt - Boje v severní Africe Desmond Young - Rommel Josef Orel - Největší vojevůdci 2. světové války Alan Moorehead - Montgomery Tank proti tanku - Kenneth Macksey Atlas druhé světové války - David Jordan a Andrew Wiest		
Podpis studenta a datum		
	5.2. 2017	
Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře	6.2. 2017	
Garant oboru	6.2. 2017	

OBSAH:

1.	ÚVOD	9
2.	HISTORIE VÁLKY V SEVERNÍ AFRICE	11
3.	REFLEXE VÁLKY V SEVERNÍ AFRICE A BITVY U EL ALAMEINU V HISTORIOGRAFII	17
	3.1. Proměna procesu zkoumání ve vojenské historii	
	3.2. Encyklopedie a časopisecké články	
	3.2.1. Autorské srovnání	
	3.2.2. Obsahové srovnání	
	3.2.2.1. Strategický výzkum	
	3.2.2.2. Provozní výzkum	
	3.2.2.3. Taktický výzkum	
	3.2.2.4. Individuální výzkum	
	3.3. Monografie a biografie	
	3.3.1. Autorské srovnání	
	3.3.2. Obsahové srovnání	
	3.3.2.1. Rommelova jarní ofenziva	
	3.3.2.2. Ticho před bouří	
	3.3.2.3. Rozhodnutí u El Alameinu	
4.	ZÁVĚR	33
5.	SUMMARY	34
6.	POUŽITÁ LITERATURA	35

1. Úvod:

„Přes oblast Sidi-el-Barrání jsme projížděli v noci. Cesta byla písčitá a místy téměř nepříjezdná. Několikrát se naše vozidla a děla málem převrátila. Hodinu, nebo dvě před půlnocí nad námi zazářily první světlice na padácích. Nikdy jsem nic podobného neviděl, ale udeřilo mě to do očí, když se fléry objevily v temnotách s téměř idiotskou jásavostí. V několika minutách bylo nebe plné „vánočních stromků“, krajina byla ozářena jako reflektory a z nízké letících letounů svištěly dolů bomby. Občas jsme se bláznivě řítily mezi hromy a blesky. Pokud jsme zastavili, museli jsme zalehnout, neboť letouny napadaly dokonce i jednotlivé vojáky, které piloti našli ve vzpřímené poloze. Jejich groteskní stíny tančily po zemi, když se světlice dostaly do nižších poloh. Kdybychom neleželi na břiše, bylo by nás vidět.“¹

Je tomu již téměř 70 let, když byla uprostřed egyptské pouště během druhé světové války svedena bitva mezi německým Afrikakorpsem pod vedením tehdy již legendárního Erwina Rommela a spojeneckými jednotkami 8. armády s novým velitelem Bernardem Montgomerym. Stalo se tak u dnes malé železniční stanice, která nese název El Alamejn. Tehdy ještě nikdo netušil jak rozhodující tato bitva nejenom v africkém tažení, ale zejména ve druhé světové válce bude. Německé jednotky v oné době zdárně postupovaly na Kavkaze. Pokud by Rommel dokázal v Egyptě uspět, mohlo dojít k jejich spojení a případnému postupu do Indie. Proto jsem se i já rozhodl pro bitvu u El Alamejnu, potažmo válku v severní Africe jako téma mé bakalářské práce. Ve své práci se snažím na základě historiografického srovnání za použití analyticko-komparativní metody, podat ucelený rozbor kvalit vybraných publikací. Důvodem je v dnešní době pře-informovanosti podat čtenáři jednoduchou možnost, jak se zorientovat v tvorbě, která se věnuje tomuto „gentlemanskému“ konfliktu v severní Africe. Ve finále by tudíž měla být má práce určena, jak lidem ze stran odborné veřejnosti, tak laikům. Tomu odpovídá také členění práce.

Úvodní kapitola obsahuje zdůvodnění výběru tématu, rozdělení práce, užitou metodu výzkumu a hodnocení pramenů a literatury. Další kapitolou je historický úvod, jehož cílem je představit válku v severní Africe, od jejich počátků až po závěr. Důvodem je, aby i čtenář neznalý faktů získal ucelený obraz o průběhu severoafrické kampaně a mohl tak lépe pochopit následné hodnocení a srovnání v dalších kapitolách. Třetí a tedy i hlavní kapitola nese název „Reflexe války v severní Africe a bitvy u El Alamejnu v historiografii“. Je rozdělena do třech

¹ Tim Newark, *Rozhodující bitvy dějin* (Praha: Ottovo nakladatelství, 2003), str. 123.

hlavních podkapitol. První podkapitola podává ucelený pohled na vývoj, kterým prošla metodologie výzkumu válečné historie od počátků, až po moderní válečnou historii. Druhá podkapitola je věnována encyklopedistické a časopisecké tvorbě a je určena zejména těm čtenářům, kteří neradi čtou obsáhlé knihy, ale stále mají zájem se o problematice severoafrické války něco dozvědět. Třetí podkapitola se zabývá vybranými monografiemi a biografiemi, které se věnují tématu bitvy u El Alamejnu a války v severní Africe. Jedna část podkapitol má za cíl srovnat autory, jako osoby, zdali píšou objektivně, nezastírají důležitá fakta, nebo nesympatizují s jednou ze zúčastněných stran a pokud tomu tak je, tak proč. Druhá část je věnována již samotnému obsahu textu. Cílem je poukázat, proč zrovna daný text spadá do té či oné výzkumné kategorie a jaké jsou odlišnosti či podobnosti mezi texty v jednotlivých kategoriích. Závěrečná kapitola se pokouší souhrnně vysvětlit, zda v případě historiografie války v severní Africe dochází k nějakým nejasnostem, či odlišnostem mezi autory a zároveň zda již po tolika letech jsou autoři schopni na danou problematiku nahlížet objektivně.

Jak již bylo napsáno výše, metoda, kterou ve své práci používám je analyticko-komparativní. Analytická část spočívá ve zjištění, jakou výzkumnou (tvůrčí) metodu autor daného článku, publikace používá a objasňuje tudíž proč i obsahově do té či oné kategorie spadá. Komparativní část má naproti tomu za cíl samotné srovnání článků v dané kategorii a poukázat, jak již bylo zmíněno na odlišnosti a podobnosti.

Co se týče literatury, vycházím především z tištěných, tedy písemných pramenů, doplněných o elektronické prameny. Mezi encyklopediemi a časopisy s populárně-naučným obsahem, můžeme nalézt rozdílná severoafrická témata, jako například bitvu u El Alamejnu, nebo osudy československých vojáků v Africe. Nejvýznamnější časopiseckou publikací je bezpochyby *Válka revue*. Jedná se o měsíčník s tříletou tradicí, který se věnuje rozdílným tématům, která se dotýkají válečné historie od počátku věků, až po současnost. Jejimi autory jsou zejména vojenští historici, ale i žurnalisti a nadšenci. Dle mého názoru se jedná o jeden z nejlepších časopisů zaměřených na vojenskou historii, který je u nás na trhu dostupný. Jeho sesterským časopisem je také populárně naučný časopis *Extra válka*, který se zaměřuje konkrétně na období Druhé světové války. Dalším zdrojem informací jsou také čtvrtletní speciály *Válka revue*. Velkým zdrojem informací pro mne v případě encyklopedistické oblasti byl *Atlas druhé světové války* od Davida Jordana Andrew Wiesta, kde jsou skvěle vysvětleny jednotlivé fáze druhé světové války, doplněné o velké množství obrazového materiálu.

V případě monografií a biografií pro mne byly stěžejní publikace *Lišky Pouště* od Paula Carella a *Druhá světová válka* od Winstona S. Churchilla. Paul Carell byl vystudovaným filosofem, který pracoval od roku 1938 na ministerstvu zahraničí nacistického Německa. V průběhu války se dostal již jako voják s Rommelem do Afriky, kde absolvoval mnoho bojových střetnutí, než padl do zajetí, odkud se vrátil živý. Po válce pracoval jako novinář a spisovatel literatury faktu. Ve své knize umí mistrně popsat průběh bojů, jak z pohledu holých fakt, tak i obyčejných vojáků, jelikož jeho texty jsou plné autentických zážitků vojáků zúčastněných stran. Kniha je napsána velmi poutavě, přehledně i když s drobnou dávkou sympatií s Afriku Korpssem. Winston S. Churchill byl vynikajícím vojákem, politikem, ale také spisovatelem. Během své politické kariery zastával nejdříve post ministra obrany. V roce 1940 se stal ministerským předsedou, po odstoupení Nevilla Chamberleina. Jelikož se jedná o paměti, opírá se zejména o své vlastní myšlenky, korespondenci, ale neopomíná vše dávat do souvislosti s historickými událostmi. Prezentuje názor jednoho zúčastněného subjektu, takže jej můžeme podezřívat ze zaujatosti, přesto se jedná o velmi zajímavé čtení, které čtenáři dovoluje nahlédnout do smýšlení takového velikána, jakým bezesporu Winston Churchill byl.

2. Historie války v severní Africe:

V červnu 1940 německá armáda již takřka v poklidu obsazovala nově získané území Francie, mimo oblast budoucí Vichistické Francie. Od září 1939, kdy napadla Polsko, získala mimo jeho západní oblasti, ale také území Dánska, Norska a zemí Beneluxu. Fašistická Itálie, německý blízký spojencem naproti tomu stále mimo obsazení Albánie na jaře 1939 váhala, zda se plně zapojit do války proti spojencům či nikoliv. V červnu 1940 ale došlo ke změně. Mussolini viděl Francii na kolenou, a proto ji a Británii vyhlásil válku. Italská armáda se v tu chvíli mimo hranice s Francií rozprostírala také v Africe. Jednak v Libyi, ale také v Italském Somálsku, Etiopii a Eritrey. Afrika skýtala ideální možnost pro napravení pošramocené reputace italské branné moci, jelikož se zde nacházelo jen málo spojeneckých jednotek. Cílem Italů bylo obsazení Suezského průplavu v Egyptě a ropných polí na Středním východě. Italové měli více než šestinásobnou převahu nad britskými jednotkami, kterým tehdy velel vrchní velitel generál Wavell. Italům velel maršál Graziani. Italové započali s útokem 13. září 1940. Britové ustoupili až na linii u Sidi el-Barrání. Zde se italský postup zastavil, jelikož Italové postrádali dostatečný počet tanků, které byly navíc oproti britským zastaralé. Britové této momentální pauzy využili k přeskupení a v prosinci vyrazili do protiútoků. Díky úspěšnému vedení boje se jim podařilo zajmout 40 000 Italů a zatlačovat je čím dál tím víc.

Italové postupně vyklidili veškeré získané pozice a ustoupili dále do Libye. Velitel britských sil generál O'Connor se pustil do mistrovského tažení, čímž dosáhl po vítězství v bitvě u Beda Fomm totálního obklíčení italských jednotek. Za deset týdnů získal na 130 000 zajatců.

Vše nasvědčovalo rychlému a tolik důležitému vítězství pro spojence. V tomto okamžiku zasáhl tehdejší ministerský předseda Winston S. Churchill, když nařídil odvelet část britských jednotek do Řecka. Na jaře 1941 bojovali Italové také na řecké frontě. Britové se právem obávali možnosti ztratit Řecko a tudíž pod nastalým optimismem a přesvědčením ve vítězství na Itáli v Africe, došlo k rozhodnutí, které prodloužilo africkou kampaň o další dva roky. Mussolini byl nucen pod nastalou situací požádat o pomoc Hitlera, který se v té době plně soustředil na plánování útoku proti Sovětskému svazu. Hitler rozhodl o vyslání 5. lehké divize a 15. tankové divize tzv. Afrika Korpsu pod velením generála Erwina Rommela. Ten získal své válečné ostruhy zejména při svém tažení Ardenským lesem na jaře 1940 při obsazení Francie. Rommel chtěl otestovat britskou připravenost, a proto takřka okamžitě po příplutí 31. března 1941 zaútočil. Díky oslabení britských jednotek o posily pro Řecko, došlo k prvnímu německému vítězství. Rommel vycítil šanci na větší průlom, a proto rozdělil své jednotky, kdy jedna část postupovala při pobřeží a druhá pouští. Uplatnil tak taktiku, kterou vůči Italům použil generál O'Connor. Ten padl 7. dubna 1941 do německého zajetí. Britské síly se stáhly až do pobřežní pevnosti Tobruk, kterou Němci obklíčili a 12. dubna 1941 na ni neúspěšně zaútočili. Tobruk byl ponechán v obklíčení, zatímco ostatní jednotky pokračovaly dál do Egypta. Rommel byl nakonec nucen se zastavit na egyptských hranicích a opevnit získaná území. Důvodů bylo několik. Zaprvé díky zásobovacím liniím, které se táhly až z Tripolisu měl katastrofální nedostatek zásob. Proto bylo důležitější dobýt Tobruk, aby bylo zásobování zlepšeno. Dalším faktorem, bylo také stažení zbytku britských jednotek z Řecka, které v tu dobu obsadili Němci. Nově příchozí Britové byli tolik potřebnou vzpruhou pro jednotky v Egyptě.

Wavell, který si byl v té době dobře vědom Rommelových obtíží vynaložil velké úsilí, aby shromáždil velké množství jednotek, které by byly schopné Afrikakorps porazit. 15. června 1941 Britové zahájili operaci „Battleaxe“, která ale díky špatné koordinaci a strategii jejich jednotek skončila neúspěchem. Němci za své vítězství vděčili zejména 88mm protiletadlovým dělům, z kterých se staly smrtonosné protitankové zbraně. Po tomto debaklu byl generál Wavell nahrazen generálem Claudem Auchinleckem a operačním velitelem nově vzniklé 8. armády se stal Alen Cunningham. Zatímco Britové nadále dostávali mohutné posily, Hitler poslal Rommelovi jen malé podpůrné síly. Byl přesvědčen, že cesta k vítězství

ve válce vede přes porážku Sovětského svazu a nikoliv přes severní Afriku. Posílení a sebevědomí Britové zahájili nový útok v rámci operace „Crusader“ 18. listopadu 1941. Situace německých jednotek se stávala kritickou a hrozilo obklíčení celého kontingentu. Rommel ale dokázala, že je mistrem improvizace. Zastavil Brity a 24. listopadu 1941 přešel do protiútoků. Kdyby osobně generál Auchinleck nenařídil pokračovat v útoku, ustoupily by Britové zpět do Egypta. Generál Cunningham byl za své poráženecké nálady odvolán a nahrazen generálem Neilem Ritchiem. 27. listopadu 1941 britské jednotky dosáhly obklíčeného Tobruku. 4. prosince 1941 byl Rommel nucen zahájit ústup na linii u Gazaly. Nápor Britů byl ale natolik silný, že musel ustoupit až do El Agheily. Válka v Severní Africe se dostala do bodu, který panoval před zahájením jarního útoku Rommelových jednotek.

Po ustálení fronty udělali Britové stejnou chybu, jako před rokem v případě posláni jednotek do Řecka. Nyní vzhledem k vypuknutí války s Japonskem, které zaútočilo 7. prosince 1941 na americkou základnu Pearl Harbor, byli Britové nuceni posílit své jednotky v Indii, Barmě a na Malajském poloostrově. Rommel naléhal na nové posily, které dostal. Zároveň došlo k reorganizaci vojsk Osy v severní Africe, kdy byla vytvořena Panzerarmee Afrika, jejímž velitelem se Rommel stal. 21. ledna 1942 vyrazily vojska Osy do nového útoku. 28. ledna 1942 se Rommelovi podařilo Brity u Bengházi obklíčit, ale v noci na 29. ledna 1942 Britové díky tmě zázrakem unikli. V této situaci se nabízely pro Rommela dvě varianty. Jedna spočívala v opevnění získaných pozic a podniknutí rozsáhlého útoku na Maltu, což by zlepšilo zásobování a ochranu jednotek v Africe. Druhou variantou bylo pokračování v útoku a znovudobytí ztraceného Tobruku. Mezitím, než došlo k rozhodnutí, proudily k spojeneckým jednotkám mohutné posily, zejména tankové jednotky, které díky dodávkám ze Spojených států Amerických disponovaly moderním arzenálem tanků Grant a Lee. Rommel se rozhodl pro druhou možnost a 26. května 1942 zahájil Afrika Korps útok. Němci se ale dostali do obtížné situace a nad vojsky Osy vysela hrozba kapitulace. Rommel přesto díky své improvizaci opět dokázal využít situaci ve svůj prospěch. 2. června 1942 se Rommelovi podařilo díky riskantnímu útoku u Bir Hacheim prorazit a obnovit zásobování téměř vyčerpaných jednotek. 10. června 1942 po důležitém zotavení a doplnění pohonných hmot, začal Afrika Korps postupovat směrem na Tobruk. Ten padl do německých rukou 21. června 1942. Pád Tobruku „nepřežil“ generál Ritchie, který byl Auchinleckem odvolán. Rommel byl naproti tomu povýšen do hodnosti polního maršála. Dále dostal také povolení od Hitlera, postupovat dál do Egypta a k Suezmu. Britové se stáhli k nové obranné linii u El

Alamejnu, která skýtala jejich poslední možnost zastavit Němce a Itali, před vpádem do Alexandrie.

El Alamejn skýtal pro Brity skvělé místo pro obranu, jelikož z jedné strany je chránilo moře a z druhé neprůchodná Katarská proláklina. Tím dokázali eliminovat Rommelovu největší zbraň a to obchvatný manévr vedený po křídlech. Rommelovy jednotky dorazily k El Alamejnu 30. června 1942. Rommel mohl buď vyčkat na posily, nebo podniknout čelní útok. Opět se rozhodl pro druhou variantu. Čelní útok, ale pro vojska Osy dopadl katastrofálně. Obě vojska, jak Britové, tak Němci přešli do obrany a čekaly na posily. Generál Auchinleck byl v této mezihře odvolán a nahrazen Haroldem Alexanderem. Operačním velitelem 8. armády byl jmenován generál Bernard Montgomery. Rommel měl opět díky svým vzdáleným zásobovacím skladům ztíženou pozici. Aby toho nebylo málo, ve stejnou dobu probíhala invaze vojsk Osy na Kavkaze, kde se měla zmocnit zejména ropných polí. Ta odčerpávala důležité množství posil. Pokud by se Němcům podařilo obsadit Suez, mohli dále útočit a obsadit území Zajordánska, Arábie, Iráku, Íránu. Němci by tak získali neomezené množství ropy a navíc by došlo ke spojení jednotek útočících z území Sovětského svazu. V bezprostředním ohrožení by se také ocitla Indie nyní v sevření Německa a Japonska. Rommel se pod tíhou všech okolností a na základě vývoje válečné kampaně na Kavkaze rozhodl zaútočit, dřív než Britové budou mít již neporazitelnou převahu. Německá vojska zaútočila 30. srpna 1942. Rommel se snažil obejít spojence okolo horního cípu, tudíž uplatňoval taktiku, která se mu mnohdy předtím osvědčila. Vojska Osy se zde však málem dostala do obklíčení. Tím skončila aktivita Osy v oblasti El Alamejnu. V říjnu 1942, když již měli spojenci takřka trojnásobnou převahu, převzal iniciativu Montgomery. 23. října 1942 začala britská operace „Lightfoot“. Montgomery využil Rommelovu taktiku a zaútočil na obě křídla fronty. Díky svým početnějším jednotkám, postupoval vítězně vpřed. 27. října 1942 podnikl Rommel protiútok u hřebenu Kidney, ale skončil neslavně a jeho jednotky byly takřka zdecimovány. Přesto se mu podařilo frontu stabilizovat. Montgomery tedy naplánoval novou operaci pod názvem „Supercharge“. 2. listopadu 1942 Britové zaútočili. Rozhořela se krvavá bitva, kterou Rommel prohrál a byl ochoten se stáhnout. To Hitler odmítl a nařídil mu hájit pozice. Rommel nechal slabší jednotky, aby bránily ústup elitního Afrika Korpsu, který se měl později přeskupit a vytvořit neprostupnou obranu. Vojska Osy se tak definitivně stáhla z Egypta.

Z kdysi mocné Panzerarmee Afrika zbylo jen torzo o síle ne větší, než 4000 mužů. Rommel byl nucen neustále ustupovat s občasnými pauzami v opěrných bodech. Montgomery

neustával ve svých útocích, ale stále odmítal provést rozhodující útok, který by obklíčil zbylé jednotky Afrika Korpsu a dosáhl tak jejich naprostého zničení. Rommel se nedokázal uchytit v Libyi a 23. ledna 1943 opustil svůj důležitý zásobovací přístav Tripolis. 1. února 1943 se zbylé jednotky Osy uchytily na Marétské linii v Tunisku. Montgomery zároveň využil příležitosti a doplnil zásoby v Tripolisu. Aby nebyla situace pro Rommela moc „jednoduchou“, vylodily se v Maroku a Alžírsku další angloamerické jednotky v rámci operace „Torch“. 8. listopadu 1942 vylodění začalo. Vichističtí vojáci se ve velké míře přidali na stranu spojenců, jen v oblasti Oranu byl kladen vážnější odpor. 11. listopadu 1942 po dohodě velitele vichistů admirálem Darlanem s velitelem spojenců Eisenhowerem došlo k ukončení bojů a společnému postupu dále na Tunis. V Tunisku byla kromě Rommelových jednotek dislokována také nově zformovaná 5. tanková armáda generála Jürgena von Arnima. Rommel a Arnim vypracovali nový bojový plán, který spočíval v útoku na jihu na zásobovací základnu v alžírském Tebesse. Na severu byla cílem útoku Béja. Útok započal 14. února 1943. Arnim dosáhl na severu vítězství, když jeho armáda rozdrtila vojska II. sboru a obsadil Subajtulu. Rommel naproti tomu postupoval skrze Firjázu k průsmyku Kasserine, kde dosáhl svého posledního vítězství. Spojenci se brzy vzpamatovali a díky svým posilám a leteckým útokům se jim podařilo aktivitu vojsk Osy zlikvidovat. Po porážce II. sboru se stal jeho novým velitelem generál George Patton. Ve stejnou dobu dorazil posilami a zásobami ozdravený Montgomery k Marétské linii. Poslední útok provedl Rommel 6. března 1943 u Medenime. Situace byla pro vojska Osy nevyhnutelnou a pomalu směřovala k porážce. Jelikož ve vzduchu a na moři vládli spojenci, nebylo možné zbylé jednotky evakuovat. 9. března 1943 Rommel definitivně opustil Tunis. Novým velitelem vojsk Osy se stal von Arnim. Od přelomu února a března neustále útočili od jihu britské a od západu americké jednotky, které donutili Němce stáhnout se na silnou obrannou linii okolo Tunisu u Nafidy. Spojenci měli převahu 6:1 v počtu vojáků a 15:1 v počtu techniky. 6. května 1943 byl zahájen rozhodující útok v rámci operace „Vulcan“ v oblasti údolí Medžerda. Spojenci následně takřka bez boje obsadili Tunis a Bizertu. Válka v severní Africe tím skončila a do spojeneckého zajetí padlo na 150 000 vojáků Osy.

Zásobování jak vojsk Osy, tak spojenců probíhalo hlavně námořní cestou skrze Středozemní moře. Po vstupu Itálie do války na straně Německa se zásobování ztížilo a spojenecké zásobovací trasy musely být nadále vedeny okolo jižního cípu Afriky. Strategickou pozici ve Středozemním moři zaujímal ostrov Malta. Ten byl pod britskou správou a představoval střed mezi námořní linií Gibraltar - Malta - Alexandrie. Ztráta

ostrova by pro Brity znamenala nejenom nemožnost do budoucna zásobovat Egypt severní cestou, ale hlavně letecky napadat zásobovací konvoje Osy na cestě z Itálie do Libye. Britové v tomto početném souboji vycházeli oproti Italům, jako poražení, ale v technologickém vybavení měli navrch. Dalším důležitým faktorem byly britské letadlové lodi *Illustrious* a *Formidable*. Letadlové lodi se měli stát do budoucna rozhodující námořní silou. Tento fakt si všechny námořní mocnosti kromě Itálie uvědomily a tyto námořní kolosy již před válkou zasadily do své výzbroje. Velitelem britských plavidel byl admirál Andrew Cunningham. Po pádu Francie, se spojenci obávali, že se francouzské lodě dislokované v alžírském Oranu přikloní na stranu Osy. V červenci 1940 byl proto proveden útok na jednotky v Oranu, které tím byly vyřazeny. Stejný preventivní útok byl proveden v listopadu 1940 na italské loďstvo v Tarentu. Jednalo se o první torpédový útok, který byl předlohou pro Pearl Harbor o rok později. Jedna bitevní loď byla potopena a další dvě těžce poškozeny, stejně tak jako dva křižníky.

Italové začali být opět aktivní až po invazi německých vojsk na Balkán. 27. března 1941 proběhla bitva u mysu Matapan. Britové potopily tři italské těžké křižníky a dva torpédoborce. Italové tak definitivně ztratili iniciativu a byli nuceni stáhnout se do defenzivy. Díky italské porážce mohli také Britové nerušeně evakuovat své jednotky z Řecka a později z Kréty a posílit tak svůj kontingent v severní Africe. Nadále již nedocházelo k rozsáhlým námořním akcím, přesto se bitva o konvoje stala rozhodujícím faktorem v celé africké kampani. Po vstupu Německa do války na straně Itálie se postavení Osy zlepšilo, jelikož *Luftwaffe* ovládalo vzdušný prostor díky svým základnám na Sicílii a na Krétě. Ve spojení s německými ponorkami přestalo britské zásobování prakticky fungovat. V případě Egypta se nejednalo o tak závažný problém, jelikož existovala jižní cesta kolem mysu Dobré naděje. Daleko hůře na tom byl strategický ostrov Malta, kde docházely veškeré prostředky nutné pro válečnou aktivitu. Aby toho nebylo málo, byl ostrov pod neustálým tlakem ze vzduchu skrze bombardování. Britové proto naplánovali velmi riskantní akci, kdy 10. srpna 1942 vyplul z Gibraltaru konvoj čtrnácti obchodních lodí se silným doprovodem. Jak ponorky, tak letadla na konvoj neustále útočily, čímž došlo k potopení devíti obchodních lodí, letadlové lodi *Eagle*, tří křižníků a jednoho torpédoborce. Přesto na Maltu doplulo pět obchodních lodí, včetně životně důležitého ropného tankeru. Malta tím byla zachráněna od kapitulace. Po porážce u El Alamejnu již *Luftwaffe* ztrácela své výsostné postavení ve prospěch spojenců. S převzetím nadvlády jak ve vzduchu, tak na moři došlo k napadání zásobovacích tras Osy,

čímž spojenecké letectvo přispělo nemalou měrou k vítězství nad Německem a Itálií v severní Africe.

3. Reflexe války v severní Africe a bitvy u El Alameinu v historiografii.

3. 1. Proměna procesu zkoumání ve vojenské historii

Vojenská historie byla již od počátku historického vědního oboru jeho součástí. Nejprve ve formě legend, předávaných povětšinou ústní formou. Po objevení papýru máme možnost se setkat již s prvními písemnými prameny. Co do formy mají ale jen pramálo společného s dnešní obsahovou úrovní. Prameny z tehdejší doby jsou věnovány hlavně osobám slavných vojevůdců. Ve středověku již přišel určitý posun k podobnému výrazovému projevu, jaký známe dnes. Vojenská historie se v této době začala zabývat studiem samotných konfliktů vedených mezi jednotlivými národy, ale pořád ještě nebylo zacházeno do přílišné hloubky bojů. Od novověku můžeme hovořit o rozdělení vojenské historie do čtyř základních kategorií výzkumu.

První možností je tzv. přístup **strategický**. Pomocí něj dochází ke komplexnímu nazírání na válečný konflikt. To znamená, jak byl naplánován, jak probíhalo řízení zdrojů potřebných k válečnému úsilí. Důležitou součástí je zde také politický vliv. Jakou roli hrála diplomacie mezi zúčastněnými stranami konfliktu. V neposlední řadě je také zkoumán vztah mezi civilní vládou a armádou v daném konfliktu.

Druhým typem je tzv. **provozní** způsob výzkumu. Předmětem bádání je v tomto případě buď jednotlivá bitva, nebo určitý časový úsek (kampaň) během celého válečného konfliktu. Dochází zde k průniku do hloubky. To znamená, že se výzkumník zaměřuje především na otázku plánování, logistických problémů, vojenského (divizního) složení armád a v neposlední řadě také na samotný průběh a konečnou bilanci bitvy.

Třetím druhem zkoumání je tzv. **taktický** přístup. Autor, který si jej zvolí, je nucen zajít ve svém bádání ještě více do hloubky, než v případě provozního způsobu. Zaměřuje se ve své práci především na vybranou jednotku z celého konfliktu, bitvy. Nejčastěji se jedná o pluk, prapor, rotu, které zkoumá z hlediska jak historického vývoje, tak složení vojska, výcviku, taktického a technického vybavení a v neposlední řadě také vojenského velení.

Čtvrtým způsobem tvorby je tzv. **individuální**. Tento přístup zahrnuje veškeré další formy (možnosti) zkoumání, které nejsou obsaženy v předchozích třech, tzn., že předmětem

zkoumání může být osoba vojevůdce, nebo obyčejného vojáka. Analýza válečného deníku, nebo rozbor dopadu válečných událostí na psychiku vojáků či jejich úroveň výcviku.

Po druhé světové válce, prošel přeměnou nejenom celý svět, ale také způsob bádání Tradiční vojenské historie. Již nebyl kladen tak velký důraz na samotné bitvy, či konflikty, jako spíše vliv války na samotné instituce, vlády, společnost. Tuto změnu v uvažování můžeme považovat za základ moderní vojenské historie, která se naplno projevila ve způsobu bádání okolo roku 1970. Do té doby existovala pouze tradiční vojenská historie, která se sice snažila obsáhleji přistupovat ke zkoumání, ale stále se jednalo ve velké míře o neanalytické vyprávění, kde se autor věnoval okolním oblastem o málo více, než jen chronologii bitev.

V moderní vojenské historii naproti tomu již můžeme spatřovat propojení sociálních, kulturních a politických dějin. Tento přístup umožnil rozšíření výzkumu z regulérních armád anglo-amerického světa také na občanské války, teroristické organizace, či lokální bojůvky. Dalším faktorem, který přispěl k proměně zkoumání je vliv lokálních bojůvek na regionální, nebo celosvětové dění. Dnes i malá ozbrojená skupina může mít vliv na vlády světových velmocí. Zároveň došlo k posunu, že předmětem zkoumání již nejsou jen samotné bitvy či války, ale spíše vliv politiky na armádu a vzájemná provázanost lidského a technického faktoru. Důraz je kladen na celkový vliv ozbrojeného konfliktu na společnost, ekonomiku, politiku, kulturu. Díky tomu také můžeme pozorovat vznik samostatné kapitoly tzv. Sociální historie ozbrojených sil. Vojenská historie se v tomto případě specializuje a komplexně analyzuje život obyčejného vojáka od naverbování až po propuštění z armády. Je zde například zkoumán celkový dopad válečného úsilí na jeho psychiku. S tím souvisí i proměna zkoumání samotných bitev, kdy jsou často vyzdvihovány jednotlivé osoby, ať už velitele či vojáka. Důvodem, který vedl k této proměně je, aby se změnilo uvažování lidí a válka přestala být přijímána jako bez emoční záležitost. Cílem je donutit lidi nad jejím vznikem, vývojem a důsledky přemýšlet a potažmo se z ní poučit. Přesto dodnes můžeme pozorovat, jak vedle sebe působí oba dva trendy, jak tradiční, tak moderní vojenská historie.²

3. 2. Encyklopedie a časopisecké články:

Encyklopedie a populárně-naučné časopisy jsou stále více součástí našeho života. V dnešní uspěchané době chtějí lidé vědět všechno hned, a pokud možno ne moc obsáhle. Za tímto účelem neexistuje lepší varianta, než otevřít encyklopedii či časopis věnující se danému

² „Military history“, citizendium, http://en.citizendium.org/wiki/Military_history (staženo, 5. Dubna 2012).

tématu. Proto i má první oblast hlavní části je věnována právě těmto dvěma zdrojům informací o válce v severní Africe.

3.2.1. Autorské srovnání:

Téma Druhé světové války je svým „půvabem“ velmi přitažlivé, jelikož se jednalo o nejničivější konflikt v lidských dějinách od počátku věků. Z toho důvodu se jejím studiem zabývají nejenom profesionální historici, ale také armádní nadšenci. Mezi oné nadšence, můžeme zařadit například Tima Newarka, nebo Ing. Karla Cidlického. Tim Newark vystudoval dějiny umění a nic nenasvědčovalo tomu, že by se někdy věnoval tématu Druhé světové války, dokud se v roce 1994 nestal editorem časopisu s vojenskou tematikou. Zde nastal v jeho tvorbě obrat. Jakýmsi prvním mezistupněm mezi uměním a vojenskou historií, byla jeho kniha Camouflage z roku 1996 kdy se zaměřil na maskovací vzory a uniformy jako umělecká díla. Od té doby se již začal naplno věnovat vojenské historii. V případě Karla Cidlického byla jeho cesta k vojenské historii ještě zajímavější, jelikož nestudoval obor, který by jen okrajově souvisel s historií. Jednalo se o přístrojovou techniku na strojní fakultě VUT Brno. Přesto díky své velké osobní zálibě o vojenskou historii se dokázal specializovat na vojenskou techniku. Zejména bojová letadla, válku v Pacifiku, či samotnou německou armádu.

Z profesionálních historiků je dle mého názoru nutné zmínit hlavně Andrewa Wiesta, Tomáše Dostála a Ivana Brože. Andrew Wiest je vysokoškolským profesorem specializujícím se zejména na Druhou světovou válku a válku ve Vietnamu. Přesto je z jeho tvorby patrné, že důraz ve své tvorbě klade hlavně na Vietnam. Dalším z řady historiků je Tomáš Dostál, který se věnuje zejména období napoleonských válek. Přesto s občasným přesahem do moderní vojenské historie. Ivan Brož je z vybraných autorů nejstarší. Jedná se o dlouhověké autora literatury faktu, který se ve své tvorbě zaměřuje zejména na klíčové mezinárodní události a životní příběhy důležitých osobností. Z jeho tvorby bych zmínil, pro příklad tyto knihy, Patton byl váš nejlepší z roku 1995, nebo Arabsko-izraelské války 1948 – 1973 z roku 2005. S potěšením mohu konstatovat, že ani jeden z níže představených autorů se neodchýlil od neutrálního, objektivního postoje při nazírání na problematiku severoafrického tažení. Mnohdy se přesto autoři lišili hlavně množstvím informací. Například Donald Sommerville v souvislosti se severoafrickým tažením klade větší důraz na obsazení Balkánu a ostrovu Kréta v roce 1941, než na Rommelovu ofenzivu na jaře 1942 na rozdíl od Andrewa Wiesta.

3.2.2. Obsahové srovnání:

3.2.2.1 Strategický výzkum:

Zda k válce dojde či ne, závisí na spoustě faktorů. Stejně tak, jestli je možné ji dovést do vítězného konce či nikoliv. I když je nějaká válka opravdu vítězná? Říká se, kde selže diplomacie, tam začíná válka. Dnes se již žádná válka neodehrává bez politického vlivu a nejinak tomu bylo i během války v severní Africe, kdy mnohdy za neúspěch mohla ona politické reprezentace. Předmětem zkoumání v první podkapitole jsou oddíly z knihy *Atlas Druhé světové války od Davida Jordana a Andrewa Wiesta: Rommel se vrací, Schyluje se k rozhodující bitvě a Průlom*. Dále se jedná o kapitoly *Balkán a severní Afrika, El Alamejn a postup do Tuniska z knihy Druhá světová válka od Donalda Sommervillea*. Posledním článkem, který přesně zapadá do definice, kdy krátkozraká politická moc způsobí ztrátu mnoha životů a zabrání rychlému vítězství je *Mohl Hitler vyhrát válku? od Jana Čurdy*.

Sommerville se ve svém prvním oddíle věnuje nejprve válce na Balkáně, která bezprostředně ovlivňovala situaci v severní Africe. Chronologicky pak navazuje situací na severoafrickém bojišti na konci roku 1941. Naproti tomu Wiest s Jordanem začínají svůj oddíl Rommelovou ofenzivou z ledna 1942. Podobně, jako Sommerville, který ale naopak touto ofenzivou svůj první oddíl končí. Bojové operace během května a června jsou u něj zastoupena jen několika málo větami.³ Naproti tomu Wiest s Jordanem se této části války věnují daleko detailněji, včetně počtu jednotek obou bojujících stran, které se jej účastnily. Druhý Sommervilleův oddíl začíná stejně, jako u Wiesta s Jordanem a to situací ohledně rozmístění a vybavenosti jednotlivých stran bezprostředně před začátkem německého útoku u El Alamejnu. Následuje část věnující se samotnému bojovému střetu, kdy opět obsáhleji referují Wiest s Jordanem. Zatímco Jordan s Wiestem končí svůj poslední oddíl Rommelovou porážkou a stažením od El Alamejnu, Sommerville jde ještě dál a končí až stažením Rommela k obranné linii u Medenínu v Tunisku.⁴ Tudíž zde vznikl rozdíl mezi autory zhruba tři měsíce. Co Sommerville ztrácí v případě podrobnosti, nahrazuje objemem. Jeho oddíly obsahují také dva medailonky. Jeden o osobě Erwina Rommela a druhý o Bernardu Montgomerym.

Poslední článek od Jana Čurdy pohlíží na africké tažení poněkud komplexněji a seznamuje čtenáře s možnostmi Rommelova vítězství. V první části rozebírá chyby, kterých

³ David Jordan a Andrew Wiest, „Rommel se vrací, Schyluje se k rozhodující bitvě, Průlom“, in *Atlas druhé světové války*, ed. David Jordan a Andrew Wiest (Praha: Ottovo nakladatelství, 2006), str. 72 - 79.

⁴ Donald Sommerville, „Balkán a severní Afrika, El Alamejn a postup do Tuniska“, in *II. světová válka*, ed. Donald Sommerville (Praha: Fortuna Libri, 2009), str.

se Němci dopustili v případě války s Británií a příměří s Francií. Následně bilancuje nad situací, která v roce 1940 mohla v případě vyvarování se chyb dovést Německo ještě před napadením Sovětského svazu k vítězství v severní Africe a na Blízkém východě.⁵ Admirál Reader si takovou možnost uvědomoval, ale díky Hitlerovu vlivu, jelikož armáda byla podřízena politické moci, nebyl vyslyšen. Důležitou součástí článku je oddíl věnovaný tématu, zda Hitler někdy litoval svých omylů.

3.2.2.2. Provozní výzkum:

Osud každé války závisí buď na rozhodující bitvě, nebo časovém úseku, který i díky své krátké době trvání dokáže mít dalekosáhlý dopad, jenž vyjde na povrch třeba až za několik měsíců, nebo i let. Předmětem zkoumání jsou na základě této definice bitva o Krétu v roce 1941 a bitvy u Gazaly a El Alameinu v roce 1942. Články, které byly k výzkumu využity, jsou: *Rozhodující bitvy dějin Tima Newarka – Kréta 1941 a El Alamejn 1942* a články z periodika *Válka revue – Největší triumf Lišky pouště a Pyrrhovo vítězství německých výsadkářů* od PhDr. Tomáše Dostála a Mgr. Juraje Červenky. Komparaci zahrnují také články z časopisu *Filmag – Operace Theseus, Rommelův poslední útok a El Alamejn - přelomový okamžik od Jiřího Fidlera*. Všechny články z hlediska chronologického a historického odpovídají skutečným událostem a liší se tak zejména co do rozsahu informací.

Nejprve se zaměříme na bitvu, která se sice neodehrála v severní Africe, ale také ovlivnila události, které se německých snah o ovládnutí Suezú týkala. Jednalo se o obsazení strategického ostrova ve Středozemním moři, Kréty. Předmětem zkoumání jsou články Pyrrhovo vítězství německých výsadkářů a Kréta 1941. Oba autoři se na počátku svých článků zmiňují o významu výsadkářů v německých ozbrojených silách a jejich předchozím působení v Holandsku a Belgii. Tim Newark, přesto ještě pro lepší pochopení situace v úvodu popisuje německé operace na Balkáně, které bezprostředně operaci Merkur, tedy útoku na Krétu předcházely.⁶ Na rozdíl od Juraje Červenky se nezabývá Tim Newark, do takové míry početními stavy a bojovou připraveností obou zúčastněných stran. V případě vysvětlení samotného bojového střetnutí již nedochází mezi oběma autory k rozporu. Co se týče doplňků k článku v případě Tima Newarka je důležitá zejména mapka, která přehledně ukazuje průběh

⁵ Jan Čurda, „Mohli Hitler vyhrát válku?“, *Válka revue* druhý ročník, února (2011): str. 6 – 10.

⁶ Tim Newark, „Kréta 1941“, in *Rozhodující bitvy dějin*, ed. Tim Newark (Praha: Ottovo nakladatelství, 2003), str. 98 - 99.

německého útoku.⁷ Naproti tomu článek Juraje Červenky, je doplněn o tři menší oddíly, z nichž dva jsou věnovány velitelům obou zúčastněných stran generálům Bernardu Freybergovi a Kurtu Studentovi. Třetí je zaměřen na jeden typ z kluzáků, které se operace Merkur na straně Německa zúčastnily, konkrétně se jedná o kluzák DFZ 230.

Druhou v pořadí je operace u Ajn al – Gahazaly. V jejím případě prošli komparací články Operace Thesesus od Jiřího Fidlera a Největší triumf Lišky pouště od Tomáše Dostála. Autoři začínají shodně bilancováním o vybavenosti a početních stavech, které měli obě strany před začátkem jarní ofenzivy k dispozici. V případě nastínění průběhu bojového střetnutí od začátku ofenzivy 27. května 1942 je obsáhlejší Tomáš Dostál.⁸ Zajímavá je pasáž věnovaná složení britské obranné linie. Dostál se dále zmiňuje, také o snaze Britů o protiútok v rámci operace „Aberdeen“. V případě Fidlera zmínka o této operaci zcela chybí. Oba autoři se následně zmiňují o pádu Tobruku do německých rukou. Zatímco Dostál zde svůj popis končí, Fidler v něm pokračuje, ale spíše se vrací zpět. Na základě představení německé strategie, která byla vypracována pro rok 1942 a měla zajistit vítězství v Africe, ukazuje, co zapříčinilo Rommelův počátek prohry v severní Africe.⁹ Dostálův článek je doplněn o dva malé bloky. První ve zkratce popisuje vývoj bojových střetnutí od roku 1940 do roku 1942. Druhý je věnován osobě generála Neila Methuena Ritchieho, který velel v době německého útoku britským jednotkám v poli. Naproti tomu článek Jiřího Fidlera je doplněn bojovou mapou a velkým množstvím autentických fotografií.

Poslední část v tomto oddíle je věnována bitvě u El Alamejnu. Jiří Fidler ji rozdělil do dvou článků, tudíž se držel historického rozložení na první a druhou bitvu u El Alameinu. Jedná se o články Rommelův poslední útok a El Alamejn – přelomový okamžik. Tim Newark naproti tomu pojímá bitvu jako celek. Newark stejně jako v případě Kréty bere svůj článek více ze široka.¹⁰ Začíná je tak krátkým popisem vývoje válečného střetnutí na severoafrickém bojišti od roku 1940 do srpna 1942. Následně se již oba autoři ve svém popisu potkávají. Podrobněji o něm referuje Fidler, který se více rozepisuje o německých útocích, které měli zajistit proražení fronty. Naproti tomu Newark se zaměřil na osobu Bernarda Montgomeryho

⁷ Juraj Červenka, „Pyrrhovo vítězství německých výsadekářů“, *Válka revue speciál – nejodvážnější speciální operace*, (2011): str. 6 – 10.

⁸ Tomáš Dostál, „Největší triumf Lišky pouště“, *Válka revue* třetí ročník, březen (2012): str. 14 – 17.

⁹ Jiří Fidler, „Operace Thesesus“ *Filmag* první ročník, únor (2012): str. 15 – 17.

¹⁰ Jiří Fidler, „Rommelův poslední útok“ *Filmag* první ročník, únor (2012): str. 18 – 20.

a jeho vlivu na britské jednotky.¹¹ Shodný způsob líčení panuje v případě posledního německého útoku 31. srpna 1942. Druhou bitvu u El Alamejnu začíná Jiří Fidler opět více ze široka a popisuje proces přípravy, který Britové absolvovali, před zahájením ofenzivy. Tim Newark začíná přímo popisem útoku.¹² Zde se opět oba autoři ve svém líčení shodují. Tim Newark je v popisu bojů přeci jenom konkrétnější, ale zakončuje jej bezprostředně po Montgomeryho vítězství. Jiří Fidler se naproti tomu dále rozepisuje o německém ústupu, až do přelomu roku, kdy Britové obsadili Tripolis.

3.2.2.3. Taktický přístup:

Bitvy vyhrávají války. Ale ty by nemohly být vybojovány, bez bezpočtu statečných mužů, kteří se nebáli položit svůj život při získání oněch vítězných vavřínů. Jednalo a jedná se i v dnešním světě o příslušníky, jak obyčejných bojových sil, tak speciálních jednotek. Proto byly vybrány články *Čechoslováci v poušti proti Hitlerovi od Jiřího Mikulky a Hon na Lišku pouště od Martina Brabce*.

Články spolu zdánlivě nesouvisí, ale přesto mají co do struktury mnoho podobností. Počátky jsou věnovány v případě Čechoslováků vzniku jejich jednotky na Středním východě. U Spojenců se jedná o popis válečné situace po prvních německých úspěších v Africe, kdy Britové před zahájením operace Crusader chtěli docílit Rommelovi fyzické likvidace. Ve střední části můžeme nalézt také podobnosti a to v případě početního stavu a organizace jednotky. Následně se autoři dostávají k popisu bojových situací, kdy se oba články protínají. V případě Československého pluku východního se pod velením podplukovníka Karla Klapálka jedná o obsazení Sýrie a Libanonu (červenec 1941) a o hrdinnou obranu Tobruku (říjen 1941 – duben 1942) během německého obklíčení.¹³ Naproti tomu „Skupina dálkových pouštních operací“ (LRDG) neúspěšně provedla v listopadu 1941 onen útok na domnělý Rommelův hlavní stan. Přesto se operace Crusader uskutečnila a Čechoslováci k jejímu úspěchu také přispěli. V závěru se autoři zmiňují o osudu „svých“ jednotek. Čechoslováci byli transformováni na protiletadlový pluk a po vítězství v Africe a přesunu do Británie začlenění do Československé brigády. Naproti tomu muži ze speciální jednotky měli krutější osud, kdy se jen hrstce z původních 53 po měsíčním pochodu pouští podařilo dosáhnout britských linií.

¹¹ Tim Newark, „El Alamejn 1942“, in *Rozhodující bitvy dějin* (Praha: Ottovo nakladatelství, 2003), str. 98 - 99.

¹² Jiří Fidler, „El Alamejn – přelomový okamžik“ *Filmag* první ročník, únor (2012): str. 21 – 24.

¹³ Jiří Mikulka, „Čechoslováci v poušti proti Hitlerovi“, *Válka revue* první ročník, září (2009): str. 28 – 31.

Autoři také v tomto případě doplnili své články o bloky se zajímavostmi.¹⁴ V případě Čechoslováků se jedná o blok s projevem prezidenta Beneše k jednotce na Středním východě a o blok věnovaný plukovníku Klapádkovi. U článku o atentátu na Rommela existují také dvě doplňující části. První vypovídá o veliteli speciální jednotky majoru Geoffrey Keyesovi a druhá o Rommelovu chladném vztahu k plnění Hitlerových rozkazů v otázce zacházení se zajatci. Součástí medailonku o Rommelovi je také krátký popis jeho neslavného osudu po opuštění Afriky v roce 1943.

3.2.2.4. Individuální přístup:

Již od počátku věků lidé milují hrdiny. Vojáci a jejich velitelé, kteří bojovali na bojištích v severní Africe během Druhé světové války, jsou přesně takovými novodobými hrdiny. Němci mají Erwina Rommela, Britové Bernarda Montgomeryho a Američané George Pattona. Ale nedosáhli by svého věhlasu bez pomoci obyčejných vojáků, jako byl například německý dělostřelec Günther Halm. Komparací prošly články, *Maršál přinucený k sebevraždě od Ivana Brože*, *Lovec pouštních lišek od Tomáše Hasoně*, *Dělostřelec z Afriky Günther Halm od Karla Cidlického* a vybraní velitelé ze sborníku *Josefa Orela Největší vojevůdci 2. světové války*.

Josef Orel se ve své publikaci zaměřuje celkově na 139 světových vojevůdců. Do mnou vybraného období tedy severoafrického střetnutí spadá jen osm. Z toho komparaci s ostatními články jsou podrobeni pouze dva a to Erwin Rommel a Bernard Montgomery. Orel popisuje ve svých kapitolách vojenský život obou velitelů od jejich raného počátku až po konec.¹⁵ Stejně jako Orel také Hasoně se zabývá osobou Montgomeryho života od vstupu do armády, akorát s tím rozdílem, že v případě Hasoně dostaneme opravdu komplexní pohled na Montgomeryho. V případě Rommela nabízí Orel opět pohled na jeho vojenský život od počátku.¹⁶ Brož se o to sice snaží také, ale Rommelův celý život je u něj jen vedlejší téma, jelikož je shrnut do několika vět v přídavném oddílu jeho článku. Hlavní záběr jeho článku je tvořen sledováním jeho života od odjezdu ze severní Afriky.¹⁷ Daleko více zešíroka rozvádí

¹⁴ Martin Brabec, „Hon na Lišku“, *Válka revue speciál – Nejodvážnější speciální operace*, (2011): str. 10 - 13.

¹⁵ Josef Orel, „Polní maršál Montgomery“, in *Největší vojevůdci 2. Světové války*, ed. Josef Orel (Frýdek-Místek: Alpress, 2010), str. 302 - 308.

¹⁶ Hasoně Tomáš, „Lovec pouštních lišek“ *Válka revue speciál – Největší vojevůdci 20. Století*, (2010): str. 55 – 57.

¹⁷ Josef Orel, „Polní maršál Rommel“, in *Největší vojevůdci 2. Světové války*, ed. Josef Orel (Frýdek-Místek: Alpress, 2010), str. 372 - 377.

jeho aktivity a příklon v rámci protihitlerovské koalice uvnitř wehrmachtu. Obsáhle se zde vyjadřuje také k jeho smrti, ke které byl pod tíhou okolností donucen.¹⁸ Článek o Güntheru Halmovi je daleko blíže svou stylistikou a obsahem článku o Rommelovi. Stejně jako Brož, také Cidlický začíná se svým článkem ne na počátku jeho života, ale v určité životní situaci. V případě Halma to je 22. červenec 1942 na frontě u El Alameinu.¹⁹ Halm zde díky svým schopnostem pomohl zastavit pokus o britský útok, když zničil několik z jeho tanků. Následně byl raněn, stal se důstojníkem a v roce 1944 upadl do zajetí. Po válce vedl normální život a založil rodinu. Je tudíž oním obyčejným hrdinou z pole, který jen svědomitě tvrdil svou povinnost.

3.3. Literární publikace:

Druhá oblast hlavní části, je věnována biografickým a monografickým publikacím. Oproti populárně-naučné literatuře a encyklopediím z první části, je zde zkoumán přesně vymezený časový úsek. Od Rommelovy ofenzivy na jaře 1942 až do jeho porážky v listopadu 1942 u El Alameinu. Čtenáři dává možnost nahlédnout také za oponu onoho válečného tažení a přiblížit tak smýšlení a prožívání oněch dnů nejenom vojáky, ale také politiky.

3.3.1 Autorské srovnání:

Zatímco v případě časopisecké literatury jsme měli možnost konfrontace s vojenskými nadšenci a profesionálními historiky, v případě knižních publikací jsou to zejména bývalí vojáci a váleční zpravodajové. Přesto se mezi zkoumanou literaturou najde také politik – Winston S. Churchill a nadšenec Dal McGuirk. Zatímco v případě autorů časopiseckých článků, jsem neshledal žádnou známku zaujatosti, u knižní literatury již tomu tak nebylo. Například v případě Paula Carella, můžeme pozorovat v pasážích o německých úspěších známky hrdosti a glorioly vojáků Osy. Naproti tomu se neopomene zmínit o statečnosti Britů, ale určité sympatie s Afriku Korpssem jsou zjevné. Stejně sympatie, ale postihují také Winstona S. Churchilla, nebo Edwina P. Hoyta. Zajímavý je záběr jednotlivých autorů, kdy i když píšou o tom samém, není to totéž. Zejména zajímavý je zjevný konflikt mezi Hoytem na straně jedné a Churchillem a Mooreheadem na straně druhé. Tento konflikt spočívá v nazírání na osobu Bernarda Montgomeryho. Zatímco Hoyt ve velké míře obhajuje Auchinlecka a

¹⁸ Ivan Brož, „Maršál přinucený k sebevraždě“ *Válka revue speciál – Největší vojevůdci 20. Století*, (2010): str. 67 – 69.

¹⁹ Karel Cidlický, „Dělostřelec z Afriky Günther Halm“, *Válka revue druhý ročník*, červen (2011): str. 26 – 28.

Montgomery podle něj již prakticky přišel k hotovému, Churchill s Mooreheadem naopak ne že by obviňovali Auchinlecka, ale ne druhé straně podporují Montgomeryho ze všech sil. Naproti tomu ani u McGuirka, Carella, Remyho či Younga, nebyl zaznamenán konflikt v pohledu na osobu Erwina Rommela, možná spíše naopak. Další podobností je využívání velkého množství válečných veteránů. Je zajímavé sledovat, kolikrát se objevuje mezi citovanými jméno náčelníka Rommelova štábu generála Fritze Bayerleina.

3.3.2 Obsahové srovnání:

3.3.2.1 Rommelova jarní ofenziva:

Jedná se o první podkapitolu, která zahrnuje období od jara 1942, až po konec června 1942, kdy první jednotky *Afrika Korpsu* dorazily na linii u El Alameinu. Předmětem zkoumání v této podkapitole jsou publikace *Druhá světová válka – IV. díl karta se obrací od Winstona S. Churchilla*, *Tank proti tanku od Kennetha Mackseye*, *Rommel od Desmonda Younga a Rommelova armáda v Africe od Dala McGuirka*. K nim se ještě během postupu po časové ose přidávají *Mýtus Rommel od Maurice Philipa Remyho*, *Boje v severní Africe od Edwina P. Hoyta a Lišky Pouště od Puala Carella*. Důvodem k takovému rozdělení je časový záběr autorů jednotlivých kapitol.

Nejdříve začínají ve své tvorbě Desmond Young a Dal McGuirk, kteří seznamují čtenáře již se situací, která předcházela 21. lednu 1942, kdy Rommel podnikl protiútok a zahnal Brity na linii u Gazaly. Zde se přidává se svým vyprávěním Churchill, který v té době naléhal na Auchinlecka, aby podnikl protiútok. Ten jej ale nebyl schopen dříve, než v červnu 1942. Je zde velmi zajímavé sledovat, jak se mezi Churchillem a Auchinleckem začalo stupňovat napětí z důvodu rozdílných pohledů na válku v Africe. Během bojové proluky, která nastala po ústupu na Gazalskou frontu se někteří autoři zaměřují na problém ostrova Malta, který byl pro udržení nadějí Britů životně důležitý. Nejvíce se problematice Malty věnuje Churchill, kterého okrajově doplňují Young a McGuirk. Churchill dokáže díky svým pamětem a vzájemné korespondenci doplňovat historické situace. Na svých stránkách se zmiňuje o situaci ostrova, který v té době stál před vyhladověním. Britům bylo jasné, že musejí se situací urychleně něco udělat.²⁰ Churchillovy obavy sdílel také Roosevelt, jak je patrné z dopisů ze začátku dubna 1942. Dále píše, o akci, kterou během měsíce května

²⁰ Winston S. Churchill, *Druhá světová válka: IV. díl Karta se obrací* (Praha: Lidové noviny, 1994), str. 297-319, 365-396, 419-43.

provedla americká letadlová loď *Furious*, která dopravila na Maltu 126 nových letadel. Zmiňuje se také o plánu Kesserlinga s Rommelem, podle nichž měla být Malta dobyta před 1. červnem 1942, kdy se chystal Rommel zahájit svou ofenzivu. Opět se zde Churchill také dostává ke svým rozporům s Auchinleckem, kde je patrné, že jej nepřímo obviňoval z defetizmu.

Dalším bodem na časové ose jsou Rommelovy bojové operace, zahájené na konci května 1942, které vedly k pádu Tobruku a postupu k El Alemeinu. Churchill nejprve čtenáře seznamuje s momentálním rozložením sil a stavu obranné linie Britů, která předcházela útoku Rommelových jednotek. Stejně postupuje také Young. Který jde ale ve svém rozboru dále a představuje Rommelovy plány útoku doplněné o osobní komentář náčelníka Rommelova štábu Bayerleina.²¹ Podobně jako Young, postupuje také Macksey, který se zaměřuje spíše než na historický výklad, taktické pojetí bojů a výzbroj zúčastněných armád. Rommel zaútočil v noci z 26. na 27. května 1942 na jižním úseku fronty u Gazaly. Zde ležel opěněný bod u Bir Hacheim, který bránily jednotky Svobodných Francouzů. Rommel se zde málem dostal do obklíčení. Jen díky liknavosti britských velitelů se tak nestalo. V otázce britské taktiky je opět nekritičtější Macksey. Na druhé straně ale oceňuje, že díky těmto katastrofám ve velení a systému boje, přistoupili Britové k tvorbě nové taktiky. Nejvíce se bitvou na Gazalské frontě zabývá, alespoň co se popisuje průběhu bojů týče Young, kterého doplňuje Churchill se svým rozbohem.²² Churchill opět navíc přidává onu „hru za oponou“. Churchill si ve své tvorbě, neopomene rýpnout do Auchinlecka, který 14. června 1942, kdy již bylo jasné, že je Gazala ztracena převzal velení od generála Ritchieho. Churchill zde zdůrazňuje, že o to žádal Auchinlecka již před měsícem.

Těžiště bojů se nyní přeneslo k obranné pevnosti Tobruk, která rok předtím odolala tvrdému obléhání vojsk Osy. Všichni vkládaly opět naděje, že se tak stane i nyní. Nejlépe tento názor ukazuje vzájemná korespondence mezi Churchillem a Auchinleckem. Ani jeden si nebyl ochoten připustit, že by Tobruk padl. O samotném útoku vojsk Afrika Korpsu na Tobruk a následné britské kapitulaci se zmiňuje opět zejména Churchill a Young, které jen lehce doplňuje McGuirk. V Tobruku se měl podle původního plánu Rommel zastavit, ale díky velkému zisku zásob mohl rozjet útok na Egypt, aniž by čekal na dobytí Malty. U Churchilla, můžeme pozorovat, jak s ním dokázal pád Tobruku otřást. Churchill byl zrovna v tuto chvíli

²¹ Kenneth Macksey, *Tank proti tanku* (Praha: DEUS, 2003), str. 295.

²² Desmond Young, *Rommel* (Praha: Naše vojsko, 2008), str. 247.

v Bílém domě, kde mu Roosevelt okamžitě poskytl pomoc 300 tanků Sherman a 100 samohybných děl. V Churchillových dopisech s Auchinleckem, je také patrné zmírnění vzájemné nevraživosti mezi nimi, kdy si naopak v tyto pro Británii osudové dny, dodávali naději.²³ O Churchillově návštěvě USA se zmiňuje také Remy. Který, ale navíc ukazuje na Rommelových dopisech jeho ženě, jaká u něj zavládla euforie. Jelikož ve stejnou dobu, postupovaly německé jednotky úspěšně na Kavkaze a spojení skrze dobytí Suez nabývalo reálných rozměrů. Churchill s Auchinleckem se dostali do rozporu opět o několik dní později, kdy Auchinleck rozkázal stáhnout 8. armádu na úroveň linie u Marsá Matrúh. 25. června 1942 převzal Auchinleck od Ritchieho velení 8. armády. Obsáhle o bojích u Marsá Matrúh referuje zejména Paul Carell. Zajímavá je zde zmínka o statečnosti italských vojáků. A o vzájemné pomoci a gentlemanství mezi Britskými a Německými vojáky. Po porážce Britů u Marsá Matrúh dorazily Rommelovy jednotky 30. června 1942 k linii u El Alameinu.

3.3.2.2. Ticho před bouří:

Druhá podkapitola je věnována období od prvního útoku vojsk Osy u El Alameinu, až po předvečer útoku Bernarda Montgomeryho v říjnu 1942. V této podkapitole byly použity následující publikace *Druhá světová válka – IV. díl karta se obrací od Winstona S. Churchilla*, *Rommel od Desmonda Younga*, *Rommelova armáda v Africe od Dala McGuirka*, *Mýtus Rommel od Maurice Philipa Remyho*, *Boje v severní Africe od Edwina P. Hoyta*, *Lišky pouště od Paula Carella a nově Montgomery od Alana Mooreheada*.

Linie u El Alameinu byla 35 mil dlouhým úsekem z jedné strany chráněným Středozemním mořem a z druhé neprostupnou Kattarskou proláklinou. Díky tomu Britové věřili, že je možné zde dosáhnout obratu. Nejenom skrze pevnost linie, ale zejména kvůli nově příchozím jednotkám ze Spojených států Amerických. O těchto okolnostech se zmiňuje zejména Churchill. Jaká panovala tehdy panika v Káhiře a Alexandrii ukazuje Carell na vyprávění tehdejšího válečného zpravodaje Alana Mooreheada. O průběhu červencových bojů referuje hlavně Carell, kterého doplňují Young a Hoyt. Rommel zaútočil 1. července 1942. Jako vždy, zaútočil po jižním křídle, směrem na Deir el Shein. Po proražení linie se chtěl stočit na sever a napadnout britské týlové jednotky. Čas mu nahrával, jelikož britské jednotky, které měli oblast chránit, kudy plánoval prorazit, ještě nedorazily.²⁴ Obranu tvořily málo

²³ Dal McGuirk, *Rommelova armáda v Africe* (Praha: BETA-Dobrovský a Ševčík, 2002), str. 192.

²⁴ Paul Carell, *Lišky Pouště* (Brno: JOTA, 2008), str. 245 - 290.

početné indické jednotky, které díky svému houževnatému odporu Rommelův útok zastavily. 5. července 1942 Britové přešli do útoku, který ale skončil opět neúspěšně. 9. července 1942 zaútočil Rommel ještě více na jihu, ale dostal se zde do britské léčky, jelikož 10. července 1942 zaútočili Britové na severu.²⁵ Rommel byl nucen pomoci jednotkám na severu a zastavit postup na jihu. 17. července 1942 již bylo jak Rommelovi, tak Kesserlingovi jasné, že ofenziva neuspěla. Rommel navíc při britském severním protiútoky ztratil svou výzvědnou skupinu, která uměla číst britskou válečnou korespondenci.

Obě armády nyní setrvaly na svých pozicích. Churchill v té době tlačil na Auchinlecka, aby zaútočil. 21. července 1942, i když věděl, o jaký se jedná hazard, rozkaz splnil. Hned první fáze útoku skončila neúspěchem, jelikož útok vedly nově příchozí nedostatečně vycvičené jednotky. 26. července 1942 proběhla druhá fáze útoku, ovšem opět neúspěšně. Hoyt v tomto případě kritizuje velmi ostře britskou vládu, zejména pak Churchilla, kterého obviňuje z amatérismu.²⁶ Naproti tomu brání Auchinlecka a jeho velitelské schopnosti. Zajímavá je zmínka Carella o bojích 22. července 1942, kdy se vyznamenal dělostřelec Günther Halm, o němž se můžeme dočíst mezi časopiseckou literaturou. Důležitá je také zmínka v Youngově knize, kde můžeme zjistit, že podle generála Bayerleina stáli Němci 26. července 1942 pře porážkou, kdyby Auchinleck pokračoval nadále v útoku.

Po ztroskotání britské ofenzivy se rozhodl Churchill osobně odletět do Afriky na inspekci. Podle Alana Mooreheada, se Churchill rozhodl zbavit Auchinlecka, na základě jeho, podle něj poráženeckých plánů. 5. srpna 1942 se Churchill sešel s generálem Gottem a pověřil ho velením 8. armády. 7. srpna 1942 bylo letadlo s generálem Gottem sestřeleno a na jeho místo byl jmenován Montgomery. Auchinlecka nahradil generál Alexander. Zatímco Hoyt Auchinlecka brání a obviňuje Montgomeryho, že jen využil v budoucnu jeho plány, Moorehead zastává zcela opačný názor, podle něj byl Auchinleck příliš puntičkářský.²⁷ Po svém příletu 12. srpna 1942 do Egypta vyrazil Montgomery do pouště seznámit se se situací. Mezi Brity vládla poráženecká nálada a každým dnem očekávali Rommelův útok. Z Montgomeryho naproti tomu vyzařovala přesvědčenost, že Němce porazí. Na britskou armádu to mělo obrovský účinek. Z Anglie byli povoláni generál Horrocks a Lees. U Alam Halfy, kde byl očekáván Rommelův útok, byla připravena léčka a zesílena obrana. Komplexní

²⁵ Dal McGuirk, *Rommelova armáda v Africe* (Praha: BETA-Dobrovský a Ševčík, 2002), str. 119 - 122.

²⁶ Edwin P. Hoyt, *Boje v severní Africe* (Praha: Naše vojsko, 2007), str. 75 - 109.

²⁷ Alan Moorehead, *Montgomery* (Praha: Naše vojsko, 2002), str. 110 - 146.

popis situace je velmi dobře zachycen v dopise válečné radě z 21. srpna 1942, který je obsažen v Churchillově knize. Moorehead se také zmiňuje o Montgomeryho taktické specializaci, zatímco Alexander byl stratég, tudíž se vhodně doplňovali. Rommel ve stejném období řešil hlavně problémy s pohonnými hmotami, kterých měl takřka katastrofální nedostatek. Britové navíc díky rozluštění německých kódů věděli o plavbách zásobovacích lodí pro Osu a potápěli je. Rommel nechtěl zaútočit bez dostatečných zásob, ale sám Kesserling mu přislíbil dodávku velkého množství paliva skrze letecké zásobování. Jak Remy dále zmiňuje, útok měl začít ještě v srpnu, než budou Britové příliš silní.

V předvečer ofenzivy byli Rommelovi vojáci velmi vyčerpaní. Britové měli převahu 3:1, v letectvu dokonce 5:1. Pokud chtěl Rommel zvítězit, musel se vyhnout za každou cenu pozicičnímu boji. Jeho jednotky měli zaútočit opět na jihu na hřeben Ruweisat a pak se stočit na sever. Britové, ale o všem věděli díky systému ULTRA a navíc podstrčili Němcům falešnou mapu britských pozic.²⁸ Jednotky Osy zaútočily 30. srpna 1942 večer. Takřka okamžitě narazily na minová pole, která nebyla na ukořistěných mapách zakreslena. Díky špatným cestám se Němci otočili na sever dříve, než měli a postupovali směrem na Alam Chalfu. Kesserling nedokázal dodávat požadované množství paliva a britská léčka vyšla náramně. Také díky těmto okolnostem byl Rommel nucen 1. září 1942 ofenzivu odvolat a své jednotky stáhnout. Hlavním důvodem nebyl ani tak nedostatek paliva, jako totální převaha britského letectva. Hoyt v této situaci kritizuje Montgomeryho, že nezaútočil a místo toho čekal až do 3. září 1942, kdy již byl Rommel takřka v „bezpečí“. Bezprostředně po ztroskotání německého útoku se Churchill dotázal Montgomeryho, kdy bude provedena operace „Lightfoot“, tedy definitivní porážka Rommela u El Alameinu.²⁹ Mělo se tak stát v týdnu okolo 24. října 1942 tedy cca 14 dní před zahájením operace „Torch“, tedy vylodění anglo-amerických sil v Maroku a Alžírsku.

Rommel byl po porážce nucen reorganizovat své síly, jelikož se nyní nacházel v defenzivním postavení. Zároveň se snažil zlepšit situaci v zásobování, ale Italové odmítli vysílat konvoje s námořním doprovodem. Navíc tím, jak se neustále zhoršovala situace Němců v Rusku, odkládal Hitler také plánovaný výsadek na Maltu. 22. září 1942 odletěl Rommel na zdravotní dovolenou. Velení po něm převzal generál Stumme. 24. září 1942 sdělil

²⁸ Maurice Philip Remy, *Mýtus Rommel* (Praha: Euromedia Group, 2008), str. 92 - 107.

²⁹ Winston S. Churchill, *Druhá světová válka: IV. díl Karta se obrací* (Praha: Lidové noviny, 1994), str. 430 – 435, 457 – 475, 503 – 522, 544 – 546, 586 - 588.

Rommel Mussolinimu, pokud nedostane dostatečné množství pohonných hmot, bude nucen se z Afriky stáhnout. V Německu se Rommel setkal 29. září 1942 s Hitlerem, od nějž převzal maršálskou hůl. Hitler Rommela chlácholil, že vše bude v pořádku a že dostane nové tanky Tiger a raketometry Nebelwefer. Jak je patrné z Youngovy knihy, tak již zde začal Rommel o Hitlerovi pochybovat.³⁰ Hitler si v té době pohrával s myšlenkou o Rommelově převelení na Ukrajinu. Mezitím Britové připravovali své jednotky na rozhodující útok. Během září a října RAF neúnavně napadala německé a italské pozice. Britové dostali také nové tzv. „cepní“ tanky, které měly před sebou jakousi násadu, na které byl bubec s řetězy, který se otáčel a přiváděl k výbuchu miny. Zároveň byla na jihu budována umělá skladiště a opěrné body, aby Rommel nabyl dojmu, že k útoku dojde na jihu, ale ne dříve, než v polovině listopadu 1942. Jak Moorehead poznamenává, Montgomery chtěl provést čelní útok na severním úseku fronty.

3.3.2.3 Bitva u El Alameinu:

Třetí podkapitola zahrnuje období od útoku spojenců v říjnu 1942 až po jejich následný postup do Libye. Pro srovnání byly využity tyto publikace *Druhá světová válka – IV. díl karta se obrací od Winstona S. Churchilla*, *Tank proti tanku od Kennetha Mackseye*, *Rommel od Desmonda Younga a Rommelova armáda v Africe od Dala McGuirka*, *Mýtus Rommel od Maurice Philipa Remyho*, *Boje v severní Africe od Edwina P. Hoyta*, *Montgomery od Alana Mooreheada a Lišky pouště od Paula Carella*.

23. října 1942 přišel Churchillovi od Alexandera dopis, ve kterém stálo „Zip“. To znamenalo, že britský útok, operace „Lightfoot“ začala. Montgomery začal zdrcující dělostřeleckou přípravou, která zničila řadu Rommelových tzv. pekelných zahrad. Britské jednotky prorazily velké množství klínů do německé obranné linie, ale podařilo se jim zamezit v postupu.³¹ 24. října 1942 bylo zjištěno, že na infarkt v poušti zemřel generál Stumme. Hitler v nastalé situaci požádal Rommela, aby se vrátil do Afriky. Jak je patrné z tvorby Hoyta, byla ofenziva zcela zbytečná, jelikož v době útoku bylo rozhodnuto o operaci „Torch“, která by v nastalé situaci stejně donutila Rommela stáhnout od El Alameinu.³² 24. října 1942 se podařilo Montgomerymu prorazit dva koridory, které generál von Thoma díky

³⁰ Desmond Young, *Rommel* (Praha: Naše vojsko, 2008), str. 138 - 146.

³¹ Dal McGuirk, *Rommelova armáda v Africe* (Praha: BETA-Dobrovský a Ševčík, 2002), str. 122 - 128.

³² Maurice Philip Remy, *Mýtus Rommel* (Praha: Euromedia Group, 2008), str. 107 - 128.

sérii protiútoků zlikvidoval. Nicméně účel jižního útoku byl splněn, jelikož Němci se plně soustředili na jih, zatímco Montgomery zaútočil na severu.³³ 25. října 1942 večer dorazil do Afriky také Rommel. Ihned zjistil, že panuje katastrofální nedostatek pohonných hmot, které nedokázaly německá letadla doplňovat. Zároveň RAF pustošila německé řady. 27. října 1942 přešel Rommel do protiútoků. Německé a italské velení si sice uvědomilo, že Rommel potřebuje palivo, a tudíž byla zmobilizována další plavidla. Bylo příliš pozdě. V poušti probíhaly těžké boje a Rommel byl nakonec nucen své jednotky stáhnout.³⁴ Jaká jej zachvátila frustrace, je patrné z dopisu jeho ženě v knize od Remyho. 29. října 1942 se podařilo Němcům ukořistit plány operace „Supercharge“, která měl skoncovat s německou přítomností u El Alameinu. Ve stejný den byl potopen další německý tanker s palivem. 2. listopadu 1942 byla zahájena operace „Supercharge“.³⁵ Jednotkám Osy se sice podařilo prvotní útok zastavit, ale Rommel si byl vědom, že stojí před katastrofou, proto přikázal svým jednotkám, aby se začaly stahovat na obrannou linii u Fúky. Jak boje tehdy vypadaly ve skutečnosti, můžeme zjistit z deníku, který je uveden v Carellově publikaci. Stejně tak je zajímavé sledovat Rommelovo rozpoložení, po přijetí rozkazu od Hitlera z 3. listopadu 1942. Ten mu zakazoval ústup a vydržet do posledního muže.³⁶ Rommel si byl vědom, že tento rozkaz znamená zkázu pro něj i jeho muže. Ve stejný den napsal dopisy na rozloučenou pro svou ženu a dceru. Zároveň byl k Hitlerovi vyslán hejtman Ingemar Berndt, který díky svému politickému smýšlení měl na něj značný vliv, aby objasnil důležitost Rommelova stažení. 4. listopadu 1942 prohlásil generál von Thoma Hitlerův rozkaz za bláznivý a v čele svých jednotek se postavil nepříteli. Byl poražen a vzat do zajetí. Rommel se sešel s Kesserlingem, kdy se oba shodli, že Hitlerův rozkaz byl špatný. Pod nastalými okolnostmi začal Rommel opět se stahováním jednotek, nikoliv však na svůj výslovný rozkaz, ale ponechal odpovědnost na jednotlivých velitelích. Hitler nakonec také pod Berndtovým vlivem změnil názor a povolil Rommelovy stažení jednotek. 4. listopadu 1942 poslal Churchill Alexanderovi dopis, ve kterém mu sděloval své nadšení, jak z probíhajících bojů, tak i z příprav operace „Torch“.³⁷ Oba začali stále více věřit v konečné vítězství. Britům se podařilo Němce oddělit od Italů,

³³ Alan Moorehead, *Montgomery* (Praha: Naše vojsko, 2002), str. 146 - 153.

³⁴ Desmond Young, *Rommel* (Praha: Naše vojsko, 2008), str. 146 - 154.

³⁵ Kenneth Macksey, *Tank proti tanku* (Praha: DEUS, 2003), str. 158 - 161.

³⁶ Winston S. Churchill, *Druhá světová válka: IV. díl Karta se obrací* (Praha: Lidové noviny, 1994), str. 588 - 600.

³⁷ Edwin P. Hoyt, *Boje v severní Africe* (Praha: Naše vojsko, 2007), str. 109 - 115.

s kterými se definitivně generál Horrocks vypořádal. 5. listopadu 1942 Montgomery sdělil, že v této bitvě zvítězil. Poslední německé jednotky, kterým se podařilo vyklouznout, se stáhly 6. listopadu 1942.³⁸ V noci z 7. na 8. listopadu 1942 se v Maroku a Alžírsku vylodily britsko-americké jednotky. V případě bitvy u El Alameinu, je vyjma historického srovnání jednotlivých autorů zajímavá Mackseyova analýza taktických schopností Němců a Britů. Podle něj Britové po příchodu Montgomeryho a patřičné reorganizaci, si dokázali osvojit a zdokonalit německou bleskovou taktiku a následně ji použít proti Ose.

4. Závěr:

Válka v severní Africe je natolik zajímavé a obsáhlé téma, že námětů k tvorbě je velká spousta, jak můžeme spatřovat v obou zkoumaných kategoriích. Přesto v případě časopiseckých pramenů se musí autor vypořádávat zejména s rozsahem, který mu je povolen, tudíž se daným problémem musí většinou zabývat pouze okrajově, nebo si vybrat hodně specializované téma. Naproti tomu autoři literárních publikací mají takřka otevřené pole působnosti a mohou si vybrat téma jakkoliv obsáhlé. Přesto u nich často vídáme jedno specifické téma. Příkladem obsáhlého přístupu je například kniha Dala McGuirka – Rommelova armáda v Africe. Ten ve své knize postihuje, jak průběh samotných bojů, tak i obyčejný život německého vojáka. Co jedl, jak se oblékal, jakou měl výstroj atd. Specifickým tématem může být naopak sledování jedné osoby, jako je tomu v případě Rommela u Maurice Phillipa Remyho a Desmonda Younga. Literární publikace jsou jistě velmi zajímavé, ale než někdo neznalý faktů začne takovou knihu číst, měl by si dle mého názoru nejprve přečíst krátký časopisecký článek o tématu, které jej zajímá, jinak by se mohl při čtení specializované publikace ztráct. Jedinou možnou absencí v případě časopiseckých autorů je, že mnohdy nemají vlastní zkušenost s válkou v Africe, jako je tomu u literárních spisovatelů a jsou tudíž odkázáni na hledání sekundárních zdrojů. Na druhou stranu autoři, kteří nemají onu životní zkušenost, jen málokdy sklouznou k syndromu sympatie. To znamená, že by „protěžovali“ jednu z bojujících stran. Ale sympatie se neprojevují v jejich tvorbě natolik markantně, aby to snižovalo kvalitu jejich díla. Na druhou stranu je zajímavé sledovat projevy sympatií jednotlivých autorů vůči nějakému z velitelů. Například Edwin Palmer Hoyt ve své knize zcela otevřeně sympatizuje s Auchinleckem a Wavellem, naproti tomu válečný zpravodaj Alan Moorehead, který byl přítomen v poušti během bojů u El Alameinu sympatizuje s Montgomerym. S Mooreheadem se mimo jiné můžeme setkat také v knize Paula Carella.

³⁸ Paul Carell, *Lišky Pouště* (Brno: JOTA, 2008), str. 290 - 311.

V té samé můžeme nelézt také zmínku o dělostřelci Güntheru Halmovi, který je tématem článku Karla Cidlického. Za velmi dobrý počin bych v případě jednotlivých autorů považoval práci s prameny, jako jsou válečné deníky, dopisy a další korespondence vojáků účastných v africkém tažení. Čtenář dostává mnohem lepší možnost s totožnit se s tím, co vojáci v poušti prožívali a jak se cítili.

Pokud se podíváme na ono rozdělení dle tvorby, můžeme konstatovat, že časopisecké články je stále možno rozdělit podle tradičního vojenského výzkumu, i když již ne zcela odpovídají přesně přiřazené kategorii. Naproti tomu literární publikace jsou příkladem moderní vojenské historie, kdy nejde jen o holé převyprávění faktů. Naopak se snaží čtenáře co nejvíce přiblížit situaci, která v poušti panovala. Jedná se o relativně nový trend zbavit válku nálepky, že se jedná o bez emoční záležitost. Dalším faktorem, který k navození autentického dojmu přispívá, je popis bojových střetnutí v přítomném čase, na rozdíl od tradiční vojenské historie. Co se samotného členění týče, píšící autoři přehledně, v souvislosti s obsahem. Snad jen v případě tvorby Desmonda Younga jsem měl občas problém se zorientovat.

Na základě vše podstatných faktů, musím konstatovat, že na českém knižním trhu se nachází velké množství kvalitní, objektivní literatury, která umožní čtenáři seznámit se do velké míry, kvalitně a přehledně o konfliktu v severní Africe během Druhé světové války. Zvláště když použijeme do kontextu například publikace Winstona Churchilla a Paula Carella.

5. Summary

While comparing the magazines versus books, lots in common have been found. The magazines authors are focused on one specific topic which they try to describe as detailed as possible within limited space. Unlike book writers are not so bounded, concentration on one specific topic can be found as well. For example, Maurice Phillip Remy and Desmond Young are concerned with Erwin Rommel. On the other side, wide topic is described in Dale McGuirk's book - Rommel's Army in Africa.

Studying the different sorts of writings, I figured out, that magazines authors mostly haven't got experience of war in Africa despite books writers, so they have to find the secondary sources. On the other hand, writers without the life experience don't have the "sympathy syndrome" – which means they favor one side. But if reader notices some kind of sympathy, it doesn't decrease quality of the book.

Preferring the fighting side in a war is not so common whether favoring a commandant can be seen e.g. Edwin Palmer Hoyt shows his sympathy to Auchinleck and Wavell, Allan Moorehead (who went through the fights at El Alamein) prefers Montgomery.

In magazines, traditional historical time line is followed, while in books, patches of modern military history are noticeable – which makes the story more authentic to a reader, not just presenting the facts.

In conclusion, I must note that there is enough high-quality objective literature accessible in the Czech market which gives lots of information about the conflict in North Africa during the Second World War. Especially in context with books written by Winston Churchill and Paul Carell.

6. Použitá literatura:

Knihy:

Dal McGuirk, *Rommelova armáda v Africe* (Praha: BETA-Dobrovský a Ševčík, 2002), str. 192.

Paul Carell, *Lišky Pouště* (Brno: JOTA, 2008), str. 384.

Edwin P. Hoyt, *Boje v severní Africe* (Praha: Naše vojsko, 2007), str. 158.

Maurice Philip Remy, *Mýtus Rommel* (Praha: Euromedia Group, 2008), str. 352.

Desmond Young, *Rommel* (Praha: Naše vojsko, 2008), str. 247.

Winston S. Churchill, *Druhá světová válka: IV. díl Karta se obrací* (Praha: Lidové noviny, 1994), str. 861.

Kenneth Macksey, *Tank proti tanku* (Praha: DEUS, 2003), str. 295.

Alan Moorehead, *Montgomery* (Praha: Naše vojsko, 2002), str. 281.

David Jordan a Andrew Wiest, *Atlas druhé světové války* (Praha: Ottovo nakladatelství, 2006), str. 256.

Tim Newark, *Rozhodující bitvy dějin* (Praha: Ottovo nakladatelství, 2003), str. 200.

Donald Sommerville, *II. světová válka* (Praha: Fortuna Libri, 2009), str. 256.

Josef Orel, *Největší vojevůdci 2. Světové války* (Frýdek-Místek: Alpress, 2010), str. 584.

Články:

Karel Cidklický, „Dělostřelec z Afriky Günther Halm“, *Válka revue* druhý ročník, červen (2011): str. 26 – 28.

Tomáš Dostál, „Největší triumf Lišky pouště“, *Válka revue* třetí ročník, březen (2012): str. 14 – 17.

Jiří Mikulka, „Čechoslováci v poušti proti Hitlerovi“, *Válka revue* první ročník, září (2009): str. 28 – 31.

Juraj Červenka, „Pyrrhovo vítězství německých výsadkářů“, *Válka revue speciál – nejodvážnější speciální operace*, (2011): str. 6 – 10.

Martin Brabec, „Hon na Lišku“, *Válka revue speciál – Nejodvážnější speciální operace*, (2011): str. 10 - 13.

Jan Čurda, „Mohl Hitler vyhrát válku?“, *Válka revue* druhý ročník, února (2011): str. 6 – 10.

Hasoň Tomáš, „Lovec pouštních lišek“ *Válka revue speciál – Největší vojevůdci 20. Století*, (2010): str. 55 – 57.

Ivan Brož, „Maršál přinucený k sebevraždě“ *Válka revue speciál – Největší vojevůdci 20. Století*, (2010): str. 67 – 69.

Jiří Fidler, „Operace Thesesus“ *Filmag* první ročník, únor (2012): str. 15 – 17.

Jiří Fidler, „Rommelův poslední útok“ *Filmag* první ročník, únor (2012): str. 18 – 20.

Jiří Fidler, „El Alamejn – přelomový okamžik“ *Filmag* první ročník, únor (2012): str. 21 – 24.

Web: „Military history“, citizendium, http://en.citizendium.org/wiki/Military_history (staženo, 5. Dubna 2012).